

Henry David Thoreau: *Rabszolgáság Massachusetts-ben*¹

Nemrég elmentem a concordi városi gyűlésre, hogy a szónokok egyikeként felszólaljak a massachusetts-i rabszolgáság ügyében, de meglepődve tapasztaltam, hogy fele barátaim nem Massachusetts, hanem Nebraska ügyében² gyűltek össze, a mondanivalóm pedig senkit sem érdekelt. Azt hittem a ház ég és nem a préri, de hiába várja most néhány massachusetts-i polgár a büntetését, amiért megpróbáltak kiszabadítani egy ártatlant az állam bilincseiből,³ úgy látszik, ez senkit sem érdekel, legalábbis a gyűlés felszólalói közül senki sem foglalkozott

¹ A fordítás alapjául szolgáló szöveg (mögleghetősen jó jegyzetanyaggal): Henry David Thoreau: *Slavery in Massachusetts*, online: <https://sniggle.net/TPL/index5.php?entry=sim> (utolsó letöltés: 2015. 01. 04. 17:57) Az eredetiben nincsenek jegyzetek, így az itt található kísérőszövegek a sajátjaim (melyek egy részében a fent megjelölt online forrásra támaszkodtam).

² Thoreau idealista patriotizmusát látjuk itt működésben, ugyanis itt a Kansas-Nebraska törvényre történik utalás, ami az Unió egészét tekintve az egyik legfontosabb döntés volt a polgárháború előtt a rabszolgáság ügyében. Az 1854-es törvény lényegében a népszuverenitást teszi meg a rabszolgatartás döntőbírájává: az újonnan alapított államok, Kansas és Nebraska lakossága maga dönthette el, hogy államuk rabszolgatartó lesz-e avagy sem. Ez a döntés hatályon kívül helyezte ugyan az 1820-as Missouri-kompromisszumot, amely a 36° 30' északi szélességtől északra megtiltotta a rabszolgáságot, de elődjéhez hasonlóan a kedélyek féken (és az Unió egyben) tartására hozatott. A korábbi törvény azzal kívánta lenyugtatni a rabszolgáság-pártiakat, hogy megszabta, új tagállamok csak párosával vehetők fel az Unióba, a Kansas-Nebraska törvény viszont lehetőségeiben legalábbis északra (legalábbis a Missouri-kompromisszum vonalától északra) is engedte kiterjeszteni a rabszolgáságot, amennyiben annak pártolói kerekednek fölül egy-egy új állam népszavazásán. A törvényt az illinoisi képviselő (Lincoln 1860-as kihívója) Stephen A. Douglas dolgozta ki (vö. 40. jegyz.), a ma az amerikai politika egyik meghatározó erejének számító Republikánus Párt pedig a törvényi vita kapcsán alakult (mondván ez már a sokadik engedmény az Unió rabszolgatartó részének) és lett a rabszolgáság nagy ellenzője. A Kansas-Nebraska törvény nem várt következménye lett a Vértó Kansas nevű eseménysor, mely a később elsőként Thoreau által mártírnak nevezett John Brown nevéhez fűződik, aki a polgárháború előtti Amerika legradikálisabb rabszolga felszabadítója volt. Fiai telepesként érkeztek az éppen állammá szerveződő Kansasba, amikor rabszolgáspárti érdekcsoportba ütköztek, akikkel fegyveres nézeteltérésük támadt az elvek miatt. Brown békítő szándékkal érkezett családja segítségére, de végül ő állt a bosszúhadjárat élére, amelyben öt rabszolgatartót koncoltak fel, amiért azok korábban meglincseltek hat északit. Az állam egészen 1861. január 29-ig az erőszak melegágya volt, amikor is a rabszolgáságot ellenzők győzedelmeskedtek a népszavazáson. Thoreau idealista patriotizmusa itt az egészlátást jelenti: bár névértékben a szöveg írása idején valóban a Kansas-Nebraska törvény tűnhetett oly fontosnak, amelyről még az ország keleti végén is városi gyűlést kellett tartani, Thoreau szemében, mint ez kiderül az esszé egészéből (és a furesának tetsző indításból a massachusetts-i rabszolgáság kapcsán, mely állam tudvalevőleg nem volt rabszolgatartó), a problémáért nem kell átszelni a fél kontinentst, mert a küszöbön is megtalálható.

³ A szöveg eredetileg a Massachusetts állambeli Farminghamben hangzott el 1854. július 4-én, a Függetlenség napján (itteni, írott verziója későbbi), Anthony Burns (1834-1862), a Szökött Rabszolga-törvény bostoni áldozatának esete kapcsán. Burns a virginiai Falmouth-ban amolyan rabszolga prédikátor volt (a baptista felekezetben), 1853-ban megszökött, majd Bostonban telepedett le, ahol munkát talált. Egy évre rá letartóztatták, a bíróság pedig „gazdája” szavára visszatoloncolta a rabszolgáságba (amiről Thoreau itt beszél, az az, hogy abolicionisták egy csoportja 1854. május 26-án megtámadta a Bostoni Bíróság épületét, hogy kiszabadítsák Burns-t; az atrocitásban egy bírósági tisztviselő meghalt, tizenhárom támadót pedig letartóztattak). Esete nagy port vert fel, olyannyira, hogy bostoni szimpatizánsai később kivásárolták. Továbbtanulhatott és képzett lelkészként Kanadában teljesített szolgálatot a későbbiekben.

Az 1850-es törvény Észak és Dél kompromisszumának volt a része. A törvény értelmében az északi hatóságoknak minden feltételezett szökött rabszolgát a törvény elé kellett állítaniuk (ellenkező esetben ezerdolláros bírsággal büntették őket), ahol a bírónak mulott, hogy Délre toloncolják, vagy meghagyják szabadságukban őket. A helyzetet súlyosbította, hogy a déli ültetvényesek bemondási alapon formálhattak igényt a bíróságok előtt álló egyes feketékre.

az ügyel. Csak valami ezer mérföldre lévő vadon, az érdekelte őket. Concord lakói nem legények a saját gátjukon,⁴ hanem valami hídfőállásról beszélnek a Yellowstone folyón túl. Buttrickjaink, Davis-eink és Hosmer-jaink legott futnak és félek, nem lesz oly híd, mely ezúttal megállítaná az ellent...⁵ Ugyan, dehogyis van akár csak egy rabszolga is Nebraskában... Massachusettsben viszont közel egymillió!

Akik a politika tején nőttek már mindig is tévednek a tényeket illetően: becsléseik hamariak és pontatlanok, ideig-óráig jók csupán. Mindig helytelenül választják meg a számlafizetés napját, jó hogy nőnek így az adósságok. Bár a Szökött rabszolga-törvényről nem volt szó, úgy hallottam, fele barátaim azt is megvitatták egy másik, egyébként félbeszakított ülésen valahogy úgy, hogy mivel az egyik párt visszautasította az 1820-as kompromisszumot,⁶ „azért pedig az 1850-es Rabszolga-törvényt is vissza kell utasítanunk.” De nem ilyen okból kell ellene menni egy gonosz törvénynek! A tanulság, amit egy politikus ilyenkor levon, hogy bizony kevesebb a becsület a tolvajok között, mint gondolta – nem pedig az, hogy akik között eddig időzött, azok tolvajok!

Miután pedig nem volt alkalmam elmondani a véleményemet a gyűlésen, engedjék meg, hogy itt mondjam el.

Megint megtörténik, hogy a Bostoni Bíróság épülete fegyveresekkel van tele, akik egyetlen rabot vezetnek, hogy aztán valakik eldöntsék róla, hogy *ember-e* vagy *szolga*? Tényleg vannak, akik úgy gondolják, hogy Isten Mr. Loring⁷ ítéletére vár ezzel kapcsolatban? Rá, aki csak ül ott és dönt naphosszat – pedig bizony öröktől eldöntött kérdés ez, mely döntés eredményét az ott összegyűlt sokaság, de maga az írástudatlan szolga is ismeri: az úr csak magát teszi nevetségessé. Talán megkérdezhetnénk tőle, hogy ugyan ki hatalmazta fel az ilyen döntésre, és ugyan kicsoda ő, hogy csak úgy elfogadja ezt a meghatalmazást? Miféle új törvényeknek engedelmeskedik és milyen precedensek alapján? Egy ilyen feltétlen úrnak már

⁴ Pontosabban a hídjukon, l. a következőket.

⁵ A lexingtoni és concordi csatáról (1775. április 19.), a Függetlenségi háború első fegyveres összecsapásáról van szó. A Boston felől benyomuló angol csapatokat a kis létszámú lexingtoni és concordi milícia állította meg: a mindössze hetvenhét főt számláló lexingtoni helyőrségen is csak nehezen vágta át magát a királyi gárda, Concordban azonban, a Concord folyó Északi hídjánál, megállították őket a helyi erők. John Buttrick volt az amerikai csapatok vezetője, Davis és Hosmer pedig a csata két hősi halottja. Thoreau, mint később kifejti, a hagyománnyá váló szabadságban látja annak vesztét: nem hiszi, hogy ma a régiekhez méltó embereket találhatna.

⁶ A Missouri-kompromisszumról van szó (vö. 2. jegyz.).

⁷ Edward G. Loring (1802-1890) massachusetts-i bíró, a Burns ügy döntőnöke, aki visszatoloncolta Burns-t déli „gazdájához”.

a pusztasága is arcátlan. Nem arra kérjük, hogy a Burns-ügyben változtassa meg a véleményét, hanem, hogy a Loring-ügyben. Fogja magát és pakoljon!⁸

Hegyezem a fülem, hogy meghalljam a kormányzót,⁹ Massachusetts vezetőjét, de csak tücsökciripelést és bogárcsümmögést hallok a nyári éjszakában. A kormányzó hőstette a seregszemle a katonai mustrán. Láttam a misén – lóháton, hajadonfőtt. Valószínű, hogy akkor az egyszer láttam életemben kormányzót. Úgy gondolom, ellennél nélküle. Ha nem ő az utolsó mentsváram, amikor valaki megpróbálna elrabolni, akkor félek megtudni, hogy mire való... Amikor a szabadság a legnagyobb veszélyben van, ő akkor merül a legmélyebb homályba. Egy szolid klerikus mondta nekem, hogy azért választotta ezt a szakmát, mert így jut a legtöbb ideje olvasni. Nos, ajánlanám neki a kormányzói foglalkozást is.

Három éve, a Sims-tragédia¹⁰ idején azzal nyugtattam magam, hogy még ott van a kormányzó – ha nem is az ember, de a hivatal. De ugyan az utóbbi két hétben is várhattam... Vajon hol volt? vajon megtett-e minden tőle telhetőt, hogy be ne boruljon a kerítés ettől az erkölcsi földrengéstől? Úgy hiszem, aligha lehetne élesebb, jobban célzott satírárt írni erről az emberről, mint ami történt – az, hogy egyáltalán nem is hiányzott senkinek. Amit tudok róla elég is: nem vette a fáradságot, hogy észrevetesse magát egy olyan eset kapcsán, amikor

⁸ Az eredetiben az utóbbi kettő egy mondat, de lefordíthatatlannak tűnő szójátékot tartalmaz: „We do not ask him, to make up his mind, but to make up his pack.” Jobbnak láttam a fenti módon fordítani, így talán jól adva vissza Thoreau szándékát azzal kapcsolatban, hogy az említett bírót nem jobb belátásra, hanem a katedrójáról való lemondásra szólítja, lévén a saját, mert emberi hatáskörén túlra merészkedett.

Thoreau beszédeiben gyakran megtalálható a többes szám első személy használata *általában* – hangsúlyos pontokon vált át észrevehetően egyes szám első személyre, mint itt is látni fogjuk a szöveg végén. Más a helyzet a nem előadásra szánt szövegeivel, azokban az egyes szám első személy van túlsúlyban (gondoljunk csak a *Walden* bevezető soraira, ahol a tóparti kísérlet és a hasonló vállalkozások elkerülhetetlen egyes szám első személyéről beszél – még ha az többnyire bevallatlan is más írónál). Egy dolgozat ígéretes témájának látszik a thoreau-i retorika ilyen felfejtése is.

⁹ Ekkor (1855-1858) Henry Joseph Gardner (1819-1892) volt Massachusetts kormányzója, az ún. Know Nothing-mozgalom tagja, mely a Republikánus párt egyik vadhajtasaként az irektól és az egyéb bevándorlóktól igyekezett megtisztítani az amerikai (politikai) közéletet. Ellenfeleiknek elsősorban a katolikusokat tartották, ők kezdték terjeszteni azt a hiedelmet (ami még John Fitzgerald Kennedy, az ország egyetlen katolikus elnöke idején is nagyon erős volt), hogy ha az USA-ban egy katolikus jut hatalomra, akkor valójában Róma teszi rá a kezét az Újvilágra, és azzal vége a függetlenségnek. A tömörülés neve (kb. Nem tudunk semmit) a kezdeti fél-illegalitásból származik, amikor a tagok, ha megkérdezték őket a sutogott gyülekezetről, azt válaszolták, hogy nem tudnak róla semmit. Később Amerikai Pártként is emlegették őket. Mint jeleztem, a szöveg általam fordított eredetije későbbi, nyomtatásban csak Thoreau halála után jött ki az összegyűjtött politikai írásai között – szóval ebben a tekintetben mindegy is, ki volt a kormányzó 1854-ben vagy később, Thoreau az arctalan, ostoba hatalom ellen beszél.

¹⁰ Thomas Sims (1834 k. - ?) afroamerikai rabszolga volt, 17 évesen szökött meg Georgiából, de a Szökött rabszolga-törvény értelmében 1851. április 4-én elítélték, majd 12-én visszatoloncolták Délre: tengerészgyalogosok csapata kísérte a Virginiába induló hajóhoz a bostoni kikötőben. 1863-ban ismét megszökött, ám ezúttal északi, szabad feketék egy csoportja kivásárolta Bostonban, 1300 dollárért. Ügye nagy port kavart, lévén az első volt a sorban.

pedig nem lett volna nehéz. A hírért elég lett volna akár csak *lemondania* is...¹¹ Úgy tűnt, teljesen feledésbe merült, hogy van egy ilyen ember, egy ilyen intézmény. Mindenesetre abban biztos vagyok, hogy az utóbbi időben is mindent megtett a kormányzói székért. De ő nem volt az én kormányzóm: nem kormányzott engem.

Most legalább hallatott magáról. Miután ő és az Államok kormányzata közös erővel sikeresen megfosztott egy szegény, ártatlan feketét a szabadságától, és, amennyire tudták, isteni szikrájától is, gratulált magának és munkatársainak egy vacsorán!

Olvasom ennek az államnak az egyik hatályos törvényét, amely kimondja, hogy e „Nemzetközösség”¹² bármely hatósági személyének büntetőjogi felelőssége, hogy az állam területén tartózkodó „bármely személyt, aki azzal gyanúsítható, hogy szökevény rabszolga ... őrizetbe vegyen, vagy segítsen a letartóztatásában”.¹³ Az már azonban nincs benne, hogy valaki visszakövetelje, mintegy tulajdonként¹⁴ a szökevényt, kivéve így az Egyesült Államok rendőrbírójának felügyelete alól őt. Ez túlkapás.

Úgy gondoltam, a kormányzó bizonyos értelemben az állam végrehajtó hivatalnok: hogy kormányzóként az a dolga, hogy a törvények betartását ellenőrizze, emberként pedig az (lenne), hogy arra figyeljen, hogy az emberség törvényeit se szegje meg senki. De bármikor kerüljön valamilyen különös feladat elé, ő mindig megtorpan, sőt, rosszabb: engedi nem betartani az állam törvényeit. Talán nem jól tudom, mik a kormányzó feladatai, de ha kormányzónak lenni a kárpótlás nélküli becstelenségben való részvételt, saját emberségem elnyomását jelenti, akkor sohasem akarok Massachusetts kormányzója lenni. Nem jutottam valami messzire e Nemzetközösség törvényeiben, nem valami hasznos olvasmány. E törvények nem mindig az igazat mondják, és nem mindig azt értik, amit mondanak. Azt akarom tudni, hogy az az ember vajon a rabszolgatartó vagy a rabszolga oldalán vetette-e be a

¹¹ Thoreau gyakori szójátékai közül egy újabb: a kiemelt szó az eredetiben „resigned”, ami beletörődést, de lemondást (reményről vagy tisztségről) is jelent. A mondat eredetije: „He could at least have *resigned* himself into fame.” Azaz itt vagy azzal van dolgunk, hogy az említett kormányzó beletörődik a hírnevébe azzal, hogy nem szólal fel (ez egyedül talán Thoreau, az ő hírnév-felfogása kapcsán igaz, aki, mint látjuk, hiányában tapasztalta meg a kormányzó jelenlétét), vagy azzal, hogy a nagyközönség számára rejtve maradt, mert nem szólalt meg Burns ügyében: ezen azzal változtathatót volna, ha lemond. Ez utóbbi szellemében fordítottam a mondatot.

¹² Massachusetts állam hivatalos neve Commonwealth of Massachusetts, Massachusetts Nemzetközössége (vagy az angolban rövidítve: Commonwealth of Masssets, kb. „Dombok/Hegyek Nemzetközössége”), de gyakran csak „a Nemzetközösség”-ként hivatkoznak rá. Ez inkább régiségére, mint bármiféle előjogára utal az Unió államai közt. Ma nem része az Angol Nemzetközösségnek (ahogy az USA sem). A „Massachusetts” szó eredetije indián (az ottani őslakók nyelvéből ered), Kisnagy-hegyet vagy Nyíl(alakú)-hegyet jelent.

¹³ Ez nem egyenes idézet (az angol eredetiben sem) a Massachusetts állambeli személyes szabadságról szóló 1855-ös törvényből, mely ily módon részint szembemegy az Unió ekkor érvényes törvényeivel.

¹⁴ Az eredetiben „writ of replevin”. Egy II. Henrik (1154-1189) idejéből származó rendelkezés, mely a jogos tulajdon visszakövetelését teszi lehetővé a sértett fél részéről jogi úton, a megfelelő kompenzációkkal. Thoreau e visszakövetelési jog embereken való arcátlan gyakorlását állítja itt pellengérré.

befolyását és a hatalmát? A bűnösén vagy az ártatlanén? Az igazságtalanságén – vagy az igazságén? Sosem láttam azt, akiről most beszélek,¹⁵ valójában azt sem tudtam, hogy a világon van egészen a legutóbbi eseményekig. Egyszerre hallottam róla és Anthony Burns-ról, ahogy nyilván sokan mások is. Messze vagyok én attól, hogy ő kormányozzon engem. Amit mondok, nem azért mondom, hogy hitelét vegyem, ó, nem. A legrosszabb, amit mondhatok róla az, hogy nem jobb, mint kormányzottjai többsége, amint most megmutatkozott. Úgy vélem, nem nőtt föl a feladathoz.

Az állam egész hadereje valami Mr. Suttle¹⁶ kegyét keresi, egy virginiai rabszolgatartóét, hogy megkaparinthasson egy embert, akit a tulajdonának nevez – de Massachusetts ártatlan polgárának, akit el akarnak rabolni, egy katonája sincs! Ez hát az, amire katonáinkat *képeztük*, erre volt jó az elmúlt hetvenkilenc év?¹⁷ Arra valók csupán, hogy kirabolják Mexikót és szökött rabszolgákat szállítsanak vissza korábbi gazdáiknak?

Az utóbbi éjszakákon meg nem szűnt a dobszó az utcáinkon, a gyakorlatozók dobszója – de ugyan mit gyakorolnak ezek? A kakasnak még csak-csak megbocsátom, hogy reggelente kukorékol: örül neki, hogy éjjel nem őt ütötték le. De a „gyakorlatozóknak” már nehezebben nézem el azt a zenebonát, amit csapnak! A rabszolgát is pont ilyenek toloncolták vissza, katonák, akikről a legjobb, ami elmondható az, hogy olyan bolondok, akik azzal keltenek feltűnést, hogy festett kabátban járnak.¹⁸

Három év előtt is úgy volt, alig egy hete fogtak össze a bostoni hatóságok egy ártatlan ember ellen, akiről ráadásul tudták is, hogy ártatlan¹⁹ – szóval bő egy héttel az eset után a városiak már kolompoltak és durrogattak: a szabadságot ünnepelték ugyanis, na, meg a hídi őseik bátorságát és szabadságszeretetét.²⁰ Mintha *amaz* hárommillió szintén nem a saját

¹⁵ Itt még mindig Massachusetts állam kormányzójáról van szó, így ez ellentmondásban van a megelőző résszel, ahol a misét faragatlanul hallgató kormányzóról beszél, akit látott, de nézzük el ezt a „figyelmetlenséget” Thoreau-nak – ill. ez a megjegyzés azt a benyomást is erősítheti, hogy Thoreau a szöveg egészében az arctalan hatalom ellen szól, amelynek résztvevői, kiszolgálói lealacsonyodott emberek, akik így nem számítanak egyéniségükben.

¹⁶ Burns korábban Charles F. Suttle-nek a Virginia állambeli Alexandriában fekvő birtokán dolgozott.

¹⁷ A beszéd elmondása idején épp a Függetlenségi háború kitörésének hetvenkilencedik évfordulóját ülték. A szöveg általam fordított, végleges változata későbbi, 1855 és 1857 közötti. *Mint Polgári engedetlen volt-e az első polgári engedetlen? Thoreau politikafilozófiájáról* c. dolgozatomban kimutattam, az a lényeg a szöveggel kapcsolatban, hogy a gondolati magja az 1850-es évek közepére tehető, *A polgári engedetlenség iránti kötelességről* (1849) és a *John Brown-beszéd (A Plea for Captain John Brown, 1859)* c. írások, Thoreau másik két legfontosabb politikai szövege közé, mintegy felrajzolva így egy radikalizálódó gondolati ívet.

¹⁸ A katonák és a kakasok közötti illetén (ostoba hiúk, akik reggelente a semmiért kukorékolnak, ráadásul csiricsaré, neveltséges, feltűnően festett ruhában járnak) hasonlat nem idegen Thoreau-tól a *Naplóját* olvasva.

¹⁹ Itt Thomas Sims esetéről van szó (vö. 10. jegyz.).

²⁰ Itt nem a Függetlenség-, hanem az ún. Hazaszeretet napjáról van szó, a lexingtoni és concordi csata emléknapjáról (vö. 5. jegyz.), április harmadik hétfőjéről, mely helyi kezdeményezésből lett országos ünnep – az ünneplés módja azonban hasonló.

szabadságáért, hanem bizony a másik hárommillió rabságban tartásáért harcolt volna!²¹ Manapság az emberek bolondsipkákat hordanak és szabadságcsákónak hazudják őket.²² El tudom képzelni, hogy még az is a szabadságot, a *saját* szabadságát ünnepli ilyenkor, aki máskülönben szégyenfához van kötve és csak egy keze szabad: azzal is kereplőt pörget, vagy petárdát hajít. Így lesz a szabadság a ricsajozás és a durroztatás szabadsága: e szabadság addig terjed, ameddig a kereplő hangja és az utolsó petárdával ellövik a puskaporát is.

Ismerik a viccet a fegyencről, aki a Hazaszeretet napján lefizette a káplárt, hogy a nevében kerepeljen és petárdázzon, míg ő a cella ablakából gyönyörködött a művében? Nos, ez igazából nem vicc...

Így gondolkodom én a szomszédjaimról.

Concord minden lelkiismeretes és intelligens lakójának mindez ideig 1851. április 12-e,²³ nem pedig 1775. április 19-e²⁴ eseményei jutottak eszébe a többiek bolond ünneplése láttán. Most azonban sikerült a régi szégyent újjal tetézni.

Massachusetts úgy várta Mr. Loring döntését, mintha az lemosná a saját bűnét. Az állam bűne, összeesküvés-szagú, halálos bűne az volt, hogy engedte, hogy egy ember egymaga legyen a döntnök egy ilyen ügyben. A per valójában Massachusetts pere volt. Minden perc, amelyben hezitált, hogy szabadon engedje-e azt a férfit – minden perc, amit most nem vezekléssel tölt, csak újabb bizonyíték ellene. Az ő bírója Isten. Nem, nem Edward G. God, hanem egyszerűen csak – Isten.²⁵

Azt akarom, hogy a honfitársaim belássák, hogy legyen bármi az emberi törvény, sem egy egyén, sem egy nemzet nem engedhet meg magának semmiféle igazságtalanságot még a leggyanúsabb illetővel szemben sem. Az a kormányzat, amely szándékosan cselekszik igazságtalanul, végül a világ csúfa, nevetsége lesz.

Sokat beszélünk már ugyan az amerikai rabszolgaságról, de nem hiszem, hogy tudnánk, mi is az valójában. Ha azt javasolnám a Kongresszusnak, hogy daráljuk be az embereket kolbásznak, biztosan sokan kinevetnének, akik viszont komolyan vennének, azt gondolnák, valami sokkal gonoszabbat mondtam, mint amit a Kongresszus valaha is tett. De ha bárki azt mondja nekem, hogy az emberek kolbásszá ledarálása rosszabb, mint az, hogy

²¹ Thoreau itt a szabadságharcosok és a rabszolgák három-három milliójáról beszél.

²² A szabadságharc patriótái hordtak többnyire piros, horgolt sapkát, ún. „szabadságcsákót” különféle jelmondatokkal hímezve, mint „Szabadság”, „Hazaszeretet”, stb.

²³ Thomas Sims ítéletének napja (vö. 10. jegyz.)

²⁴ A concordi csata napja (vö. 5. jegyz.)

²⁵ A név játék Loring bíró nevével, ahol a Loringot Godra (ang. Isten) cseréli Thoreau, mondván a bíró istent játszott. A szójáték állítólag a beszéd elmondásakor jött Thoreau nyelvére, a közönségnek azonban (akik jórészt megrögzött és hangos abolicionisták voltak) annyira tetszett, hogy később is megtartotta.

rabszolgákká süllyesztjük őket, az, hogy elfogadtatjuk a Szökött rabszolga-törvényt, én bizony örültséggel, a szellemi kapacitás hiányával, nem megfelelő arányérzékkel fogom vádolni. Az egyik éppoly megfontolandó javaslatnak tűnik, mint a másik.

Sokat hallok arról, hogy tapossuk el ezt a törvényt. Szerintem valójában nem is kell külön taposni, természeténél fogva a talpunk alá kerül, hisz nincs fejmagasságban, nem éri föl az eszünket. Koszban született, sárban nevelkedett, mindig is lábalatti volt. Mindazok hát, akik szabadon járnak, és nem óvják a csúszómászókat hindu szokás szerint, bizony elkerülhetetlenül ráhágna e törvényre és megalkotójára, Websterre,²⁶ mint a ganajturóra és a galacsinjára.

A jelen események igazságszolgáltatásunk kritikájaként szolgálnak – de féltő, hogy ezek az igazság lehetőségei bármely közösségben. Odáig jutottunk, hogy a szabadság barátai, akik a szolgák barátai, remegő vállal vették tudomásul, hogy a szegény ördög sorsa bizony a hivatalos bírói szerveken múlik. A szabad ember nem hiheti, hogy az igazság ilyen kicsiségeken múlik! A bíró dönthet így vagy úgy, döntése a legjobb esetben is véletlenség lesz. Ami nyilvánvaló, az az, hogy nem a bíró személyi felelőssége és hatásköre eldönteni az ilyen és ehhez hasonló kérdéseket. Jobb lett volna hát, ha nem a precedenseket bogarássza, hanem egy új precedenst állít elő! Jobb lett volna az emberek lelkiismereti bírósága elé tárni az ügyet, ők talán mondtak volna valami értelmeset, még ha valami naiv apróságot is. Így azonban egy korlátolt elme jelentéktelen szószaporítását hallgattuk.

A bíróság halála, ha az emberek foglalkozni kezdenek vele. Nem azt akarom mondani, hogy a bíróságunk csak a delikát ügyeket hivatott megvitatni, de abban sem vagyok biztos, hogy rá tartozik eldönteni hárommillió ember sorsát, esetünkben a nemzet egy hatodát, hogy azok szabadok legyenek-e vagy sem? De az igazságügyet, azt a bizonyos Legfelsőbb Bíróságot már érdemes megkérdezni erről, merthogy az csak az Alkotmányt rendeli maga fölé – mint azonban tudjuk, ők épp eme dokumentumra hivatkozva prolongálják annak a hárommilliónak a rabságban tartását...²⁷ Az ilyen bírák csak gyilkosok káplárjai,

²⁶ Daniel Webster (1782-1852) whig párti politikus, Massachusetts szenátora, William Henry Harrison (1841) egyetlen, John Tyler (1841-1845) első (1841-1843), majd Millard Fillmore kormányának (1850-1853) szintén első külügyminisztere (1850-1852). Alapvetően ellenezte a rabszolgaságot (voltak bizonyos republikánus kötődései), de az Unió érdekében segítette fenntartani azt a Szökött rabszolga-törvény betartásának ellenőrzésével. Elkötelezettsége miatt azonban végül a pártjából is kirúgták, majd nem sokra rá meghalt. Ralph Waldo Emerson büszke pojacának nevezte, aki csak a déli szavazatok miatt ügyködött a Szökött rabszolga-törvényen.

²⁷ Itt a Prigg kontra Pennsylvania (1842) esetről van szó, amelyben az Unió törvénye felülírta az állam törvényét. Az 1789-es alkotmányzáradék kimondja, hogy a szökésben lévő munkakerülők államközi bűnözők és vissza kell őket szolgáltatni oda, ahová a munkájuk szólítja őket. Az 1793-as „Szökött rabszolga-törvény” pedig a szökevények elleni összehangolt, államközi fellépésről szól. Láthatólag egyik sem kifejezetten a feketék ellen

alkalomadtán még el is engedik őket, majd boldogan mossák kezeiket. Az ő saját, valódi ügyüket soha meg nem tárgyalják, mert arra Isten ítélőszéke vár!

A törvény soha nem tesz szabaddá: nekünk kell szabaddá tennünk a törvényt. Vannak olyan törvénytisztelők, akik akkor veszik észre a törvényt egyáltalán, amikor a kormányzat megszegi azt.

Emberek között nem az az igazi bíra, nem az zárja le vastag pecséttel, igazán felebarátja sorsát, aki valami paragrafust szajkóz, hanem az, akit az igazságszeretet és az előítéletmentesség arra ösztönöz, hogy valami valódi *bölcsességet* mondjon embertársáról. Az ilyen ember a valódi, ellenállhatatlan *vádló*.²⁸ Az igazság magasabb forrásból ered, mint holmi jogi szövevény, legyen az a legmagasabb bírói platform is akár – az igazak ezt látják, ezért mernek a bírák ellen ágálni. Furcsa, hogy manapság ilyen egyszerű igazságokat is tudatosítani kell.

Egyre inkább hajlok afelé, hogy bármilyen közügyben inkább a vidék, mint a város véleményét hallgassam meg – a városnak ugyanis nem nagyon van olyanja. Inkább venném Boxboro,²⁹ mint Boston vagy New York szavát bármely erkölcsi kérdésben. Mikor az előbbit hallgatom, úgy érzem, valaki *szólt*, talán maga az *emberiség* – mintha egy értelmes lény fejtette volna ki a mondandóját. Egy lassú, hegyi ember szava ez, aki alaposan megrágta a mondandóját és kevés beszédével is visszaállította a világ becsületét. Az igazi kongresszus az, amikor valami eldugott kis faluban jönnek össze a lakók, hogy megvitassanak néhány igazán aggasztó kérdést.

Nyilvánvaló, hogy e Nemzetközösség egyre inkább kettészakad a vidékre és a városra. Jól tudom, hogy a vidék, mint olyan nem homogén fogalom, de most akként használom. Homogénebb és önállóbb lenne, ha meglennének a maga orgánumai és nem a tengert lesné

irányul, a Prigg-perben mégis ilyen célra használták őket. Az 1789-es záradékot gyakorlatilag azonnal követte a később híressé vált 13. kiegészítés, mely a rabszolgaság eltörléséről szól, arról, hogy senkit nem tarthatnak kényszermunkán előzetes bírói ítélet nélkül – e kiegészítés beiktatását azonban csak Abraham Lincoln elnök és William H. Seward külügyminiszter vitte keresztül 1865-ben. Edward Prigg rabszolgahajcsár volt, akit egy John Ashmore nevű marylandi rabszolgatartó örökösei béreltek fel, hogy keressen fel és fogjon el egy Margaret Morgan nevű afroamerikai nőt, aki 1832 óta a szabad Pennsylvániában élt, bár Ashmore életében sohasem szabadította fel formálisan. Pennsylvania állam ekkor hatályos törvénye úgy szólt, hogy sem feketét, sem mulatott nem hurcolhattak el az állam területéről erőszakosan, akarata ellenére azzal a szándékkal, hogy más államban munkára kényszerítsék vagy eladják. Prigget ezért fogták perbe, ám ő a Legfelsőbb Bírósághoz fellebbezett, ami az 1789-es záradék és az 1793-as törvény nevében felmentette őt, megkerülve az adott állam törvényét. Morgant végül nem vihette magával Joseph Story alkotmánybíró ítéletére, aki kimondta, hogy az 1793-as Szökött bűnöző-törvény ugyan államközileg érvényes, de azt csak hivatásos tisztviselők érvényesíthetik. Ez lett az 1850-es kompromisszum és az újabb Rabszolga-törvény előzménye.

²⁸ Az eredetiben is mindkét szó kiemelt, de ott először „sentence”, majd ennek igei alakja, a „sentences” áll (kb. ítélet és ítélt – vagy mondat és mondat, utóbbi műveltetőképzői alakban). Jobbnak láttam a fenti módon magyarázni, visszaadva így azt a filozófiai-biblikus ízt, amit Thoreau-t olvasva éreztem.

²⁹ Kisváros Concordtól nyugatra, kb. 14 km-re. Thoreau gyakran sétált erre.

állandóan hírekért.³⁰ Mi lenne, ha mi, őslakók a magunk dolgával törődnénk, ha elkezdenénk tisztelni önmagunkat? Próbáljuk ki, hogy csak a legszükségesebbekért küldünk a városba, ha meg mégis találkozunk ama népek véleményével, legyen az a sajátunk kialakításának kezdete!

Javaslom tehát a szekularizációt a médiában is, ha az egyházban már olyan jól bevált: utóbbi rengeteget fejlődött az elmúlt években, az előbbi azonban a legmesszebbmenőkig korrupt maradt. Úgy hiszem, hazánkban a sajtó most nagyobb és rohasztóbb befolyással bír, mint az egyház valaha. Nem vallásosak – hanem politikusak vagyunk. Nem a Bibliát, de az újságot forgatjuk naphosszat. Mily arcátlan is lenne valamely polgári gyűlésen a Bibliából idézni (például amazon a minap, amelyiken végül nem szólaltam fel) – de mily helyénvaló az újságból meg az Alkotmányból! Az újság is egy biblia, amit naphosszat biflázzunk, ülve, állva, lovon, de még séta közben is. Ezt a bibliát mindenki a farzsebében hordja, ott van minden pulton és asztalon, és elkötelezett postások, misszionáriusok ezrei osztogatják nap, mint nap. Rövidre zárva, valójában ez az egyetlen könyv, amelyet Amerika termel, mert Amerika ezt olvassa. Túl nagy a befolyása. A szerkesztő olyan prédikátor, akit szívesen támogatsz. A napi adó általában egy cent, de a helybérlet sem vág a földhöz. De vajon kik a hamis próféták? Jó szemű külföldiek véleményét ismétlem, mely egyben a saját meggyőződésem is, amikor azt mondom, nem hordott még hátán a föld olyan országot, amelyet zsarnokok ily csoportja irányított volna (tisztelet a kivételnek), mint a *mi* szerkesztőink. Ők az igazi rabszolgatartók, napról napra csak a rossz hírt adják el, így idomítva az embereket, hogy miként a kutyák, visszajárjanak a saját okádékukhoz.

Ahogy hallom, a *Liberatoron* és a *Commonwealth*-en kívül nem akadt lap '51-ben, amely tetemre hívta volna a középszerűségben és gyávaságban tobzódó Bostont.³¹ Az összes többiek legalábbis a józan észet sértették meg azzal, ahogyan viseltettek a Szökött rabszolgatörvénnyel és Sims elrablásával kapcsolatban. Mondhatják, hogy pártfogóik jóakarátát akarták így megőrizni, de mi van a Nemzetközösség jóakarátával? Azt mondják, néhány lap azóta engedett az időnek és máshogy beszél már a dolgokról – én erre azt mondom, hogy már mindig is kiszolgálják a körülményeket. Egyszerűen ilyen a természetük.

³⁰ Ti. Boston, Massachusetts fővárosa az Atlanti-óceán partján áll.

³¹ Abolicionista újságok. A *Liberator* (1831-1865) William Lloyd Garrison és Isaac Knapp kis példányszámú lapja volt, melynek azonban 1834-ben háromezer előfizetője közül ezer afroamerikai volt. Kérlelhetetlen abolicionizmusával tett szert országos hírnévre olyannyira, hogy a dél-Karolinai Columbia polgárőrsége 1500 dolláros kézre kerítési díjat tűzött ki Garrisonért. A Tizenharmadik kiegészítés törvénybe iktatása után az újság megszűnt, helyét a *Nation* vette át. A *Commonwealth* (1851) Julia Ward Howe író, emberjogi harcos és férje, Samuel Gridley Howe rövidéletű lapja volt.

De hála az égnek, az ilyen prófétát könnyebben kibotoljunk a városból, mint a hitszegő csuhást. Új-Anglia szabad embereinek egyszerűen csak nem kell többé megvenniük az újságokat: ha megtartják maguknak a centjüket, akkor tucatjával kapják el a szerkesztőket. Valaki, akit nagyra becsülök azt mesélte nekem, hogy egyszer, postakocsin ülve megvette Mitchell *Citizenjét*,³² majd azzal a lendülettel kidobta az ablakon. De vajon nem nyilvánította-e volna ki egyértelműbben a nemtetszését, ha egyáltalán meg se veszi a lapot?

Vajon amerikaiak, új-angliaiak, lexingtoniak, concordiak és farminghamiak-e azok, akik megveszik és olvassák a bostoni *Postot*, *Mailt*, *Journalt*, *Advertisert*, *Courier-t* és *Times-t*?³³ Ezek vannak hát Uniónk zászlaján? Nem vagyok újságolvasó és legszívesebben nem is említeném a legrosszabbat.

Ugyan szolgálaiabb-e a rabszolgaság ezen újságoknál? A földet nyalják alázatukban... Nem tudom, létezik-e még a *Boston Herald*,³⁴ de emlékszem, hogy tele volt vele az utca, amikor elvitték Sims-et. Jól szolgálta mesterét. Hogy süllyedhetett olyan mélyre? Hogy hajolhat valaki mélyebbre, mint ő maga? Úgy látszott, a lába kaparássza az eget és a fején jár. Kifordult a kézelőm, amikor felvettem a földről azt az újságot és minden hasábon éreztem a csatornabűzt. A kanális napilapja volt az, szentírás a kaszinóból, a piások Bibliája és a bordélyé, összhangban az odaszűrődő piaci zajjal.

Az emberek többsége Északon, Délen – de keleten és nyugaton sem elv-cselekvők. Míg fivéreiket és nővéreiket szabadságszeretetük miatt korbácsolják meg és akasztják fel (és tesznek velük még megannyi más szörnyűséget a rabszolgaságban), addig ők nem az emberség-, hanem a fa és a vas, meg a kő és az arany árának követeiként küldik a képviselőket a Kongresszusba. „Ó, tégy velem bármit, Kormányzat,” mondják, „tégy bármit a feleségemmel és a gyerekeimmal, anyámmal, fivéremmel, atyámmal és nővéremmel, én engedelmeskedni fogok a törvény betűjének. El fog ugyan szomorítani, ha bántod őket, ha felügyelők és fejjavadászok közé veted őket, vagy halálra vereted mindnyájukat, de, mégis, megpróbálom majd élvezni a számomra kijelölt helyet, a választott foglalkozásomat, mígnem

³² Az ír bevándorló, harcos nacionalista John Mitchel (1815-1875) lapja, mely az ír ügyet igyekezett előmozdítani az USA-ban, illetve támogatta a rabszolgaságot. Thoreau itt elírta a nevét.

³³ A *Boston Post* (1831-1956) Új-Anglia egyik legnépszerűbb napilapja volt. A *Boston Journal* (1833-1917) szintén napilap volt, míg az első világháború idején nem fuzionált a szintén bostoni *Heralddal*. A *Boston Daily Advertiser* (1813-1929) Boston első és sokáig egyetlen napilapja volt. A *Boston Courier* (1824-1848) elsősorban arról volt híres, hogy protekcionista gazdaságpolitikát hirdetett. A *Mail*-ről és a *Times*-ről nem találtam adatokat. Thoreau alighanem azért ítéli el ezeket a lapokat, mert nem szólaltak fel a Thomas Sims-et ért igazságtalanság ellen – nem feltétlenül rabszolgaságpárti mivoltuk miatt.

³⁴ Boston 1846-ban alapított, egyik legnagyobb, ma is létező napilapja. A Sims-eset kapcsán alighanem kimondottan az ítélszék oldalára állt, Thoreau valószínűleg ezért ítéli el.

egy nap majd meggyászolom őket és végül megbocsájtok neked.”³⁵ Ím így szóla Massachusetts.³⁶

Én, ahelyett, hogy az előbbi módon tennék, talán nem is kell mondanom, mihez nyúlok, mihez gyújtom ezt a gyufát. Mivel szeretem az életemet, azért a fény oldalán állok, hagyom, hadd csússzon ki alólam a sötét föld és fogom az anyámat és a bátyámat is.³⁷

Emlékeztetném honfitársaimat, hogy ők elsősorban emberek, és csak valamelyik sokadik minőségükben amerikaiak. Mindegy, milyen erősen vigyáz a törvény a tulajdonodra, a lelkedre, a testedre, ha emberségeddel nem törődik.³⁸

Szomorú, de igaz, hogy nincs olyan bíró Massachusetts-ben, aki, ha most lemondana, tiszta lappal kezdhethé újra az életet: a törvénykönyvek engednék ugyan, de Isten törvénye aligha. Azt kell látnom, hogy olyan, mint a tengerészgyalogos: arra fordítja puskáját, amerre mondják neki – de nem hogy ellenkezne, még örül is a parancsnak. Inkább szerszám ő, mint ember. Nem maradt benne semmi, amire felnézhetnék: gazdája a lelkiismeretét és az értelmét, nem pedig a testét hajtotta rabigába.

A bírók, ügyvédek, a célszerűség egész jeles kara a lábánál fogja a gyereket, amikor a Szökött rabszolga-törvény *alkotmányosságáról* beszélnek. Az erény vajon alkotmányos-e, vagy a bűn? Az egyenlőség vagy az egyenlőtlenség? Az olyan fontos erkölcsi kérdésekben, mint ez is, akkora arcátlanság az alkotmányossággal, mint, mondjuk, a hasznossággal dobálózni. Állhatatosan szolgálják ők az emberiség szennyét, ahelyett, hogy az emberiséget szolgálnák. Nem nagyapáink valamely hetven éve kifizetetlen számláját kell törleszteniük az ördögnek, valami vélt vagy valós hátralékot fizetni, hanem egyszer s mindenkorra eldönteni, hogy ezen túl az Istent szolgáljuk, az ő örök ALKOTMÁNYÁT követjük, mely belénk íródott – nem pedig holmi Jeffersonok és Quincy-k munkáit bújjuk.³⁹

Ebből egy nap az lesz, hogy a többség az Ördögöt teszi meg istennek, mire a kisebbség engedelmességbe vonul, mintegy lefekszik a sikeres jelöltnek és várja, hogy egy jó

³⁵ Az eredetiben ugyan nincs idézőjel, de én jobbnak láttam kitenni, lévén bármennyire is élő és pattogó a szöveg, a mai ember írott szöveggént, esszéként és nem beszédként találkozik vele.

³⁶ Nem tudtam megállni a nietzsche-i parafrázist, bár a betűhűséget így feláldoztam a szövegértelem megtartásának oltárán. (a ford.).

³⁷ Ez szóvirág. Bár Thoreau anyja, Cynthia ekkor még élt (1871-ben halt meg, négy gyermeke közül csak a legkisebbet, Sophiát, Thoreau írásainak első rendezőjét nem élte túl, aki viszont 1872-ben hunyt el), szeretett bátyja John azonban tetanuszban halt meg 1841-ben.

³⁸ Ez kemény odaszólás Locke-nak és az angolszász politikafilozófiai tradíciónak az idealizmus magaslatáról.

³⁹ Thomas Jefferson (1743-1826) az Egyesült Államok harmadik elnöke, a Függetlenségi Nyilatkozat szerzője, polihisztor (a nevéhez fűződik a villámhárító feltalálása, de az óraátállítás is), míg John Quincy Adams (1767-1848) az USA hatodik elnöke volt. Utóbbiról Thoreau-nak negatív véleménye volt, ezt a naplójában is megörökítette – mindenesetre itt ismét azzal van dolgunk, hogy Thoreau elsősorban nem a személyt, hanem az intézményt ítéli el, amit a személy jelképez, jelen esetben a törvényhozást.

szónok felkapja az ügyét, új szavazatokat szerezve Istennek, amelyekkel visszakaphatja helyét. Ez fele barátaim jövőképe. Olyan szánkózók ők, akik az alföldön csúsznának legszívesebben. A célszerűség lesése ez mindenben, vagy még inkább a haszoné. De ki látott már olyat, aki a síkságon szánkózik? Hogy lesz abból újítás? Az erkölcs embere bizony sem a lejtőtől, sem a kapaszkodóktól nem fél.

Szüntelen Mammonhoz⁴⁰ imádkozunk, ezt tanítják nekünk az iskolában és a templomban is, majd csak a hatodik napon fordulunk Isten felé hangos, méltatlan jajjal (mely az Unió egyik végétől a másikig hangzik), látván szerencsétlenségünket.

Mikor tanulja már meg az emberi faj, hogy a legalitás nem moralitás? hogy a jog nem valamiféle erkölcsi felsőbbiséget, hanem a egyedül a célt biztosítja? Jogosan, de nem erkölcsi alapon fordulunk mindig a másik jelölthöz, aki egyébként az ördög, aztán méltatlankodva vesszük észre, hogy ő nem is angyal – pedig ezt nem titkolta magáról. Embert keresek,⁴¹ olyat, aki nem a kiskaput keresi, hanem a feddhetetlenséget bírja, olyat, aki tudja, hogy létezik egy magasabb törvény, magasabb az Alkotmánynál, de még a többség akaratánál is. Az ország sorsa bizony nem az szavazóurnáknál dől el, hiszen ott a leggyengébb ember is annyit ér, mint a legerősebb. Nem az számít, mit írsz a cetlire, amit évente bedobsz a dobozba, hanem az, hogy mit írsz az arcodra és a szívedbe, amikor reggelente kilépsz az utcára.

Massachusetts-nek nem a nebraskai népszavazással, de még csak nem is a Szökött rabszolga-törvénnyel kéne foglalkoznia, hanem saját rabszolgaságával: saját szolgálai mivoltával. Bontsa hát fel az állam az uniót saját gazdájával! Lehet itt hímezni-hámozni meg vacillálni, de ugyan mutasson már nekem valaki egy törvényt vagy egy precedenst, ami megtiltja, hogy valaki egyoldalúan felmondjon egy ilyen szerződést.

Bontsák hát fel az állampolgárok a szerződést az államukkal, amíg az hezitál!

A múlt hónaptól kezdve nem bízok a hírnévben: durván, vakon kapja a szárnyára az egyes eseményeket. Nem a hősi tett, hanem annak csinos körülményei verik fel a port. A Bostoni teadélután⁴² bezzeg világgá kürtölték a rikkancsok úgyannyira, hogy a torkuk is belérekedt, de a Bostoni Bíróság megtámadásáról már hallgattak (holott az sokkal bátrabb tett volt) – pusztán azért, mert az nem lett sikeres.

⁴⁰ Mammon a Bibliában az emberen eluralkodó anyagi javak megfelelője, Jézusnál szinte már a megszemélyesítője, mely az embert elvonja Istentől és a lelkiekhez képest jelentéktelen dolgokra irányítja a figyelmét.

⁴¹ Ismét nem véletlen az áthallás Nietzsche esztelen emberével.

⁴² A Bostoni teadélután (1773. december 16.) az amerikai függetlenségi háború közvetlen előzménye volt, amikor mohikánnak öltözött amerikai telepesek egy csoportja hirtelen elfoglalt három angol hajót a bostoni kikötőben és a tengerbe szórta a teaszállítmányukat. A tett oka az angol parlament azon döntése volt, hogy a Londonba szállított, Amerikában megtermelt tea vámját megszüntette, míg a tea amerikai árát fenntartotta.

A hipokrita állam urasan hátradólt, miközben pellengérré állította azokat a hazafiakat, akik az ő érdekében teljesítették kötelességüket... és még ezt hívják *igazságnak!*⁴³ Akik a szabadság nevében tették, amit tettek, most kötelekben vannak, holott *ők cselekedtek jól!* Akikről meg az igazság fényében ki kéne mondani a bűnösséget – nos, ők ártatlanul sütkéreznek a közfigyelemben. A kormányzó, a polgármester és a hivatásos állami tisztviselők miriádja továbbra is szabadon grasszál, az igazság bajnokai meg börtönben ülnek...

Csak azok büntelenek, akik megsértik e bíróságot. Persze, mindenki a magáét, még az igazsággal kapcsolatban is... hagyják csak, hadd forogjanak az igazságszolgáltatás malmai. Ami engem illet, ebben az ügyben abszolút a vádlottakkal vagyok, és a vádlókat ítélem el. Az igazság – zenei; az igazságtalanság – hamis. A bíró kaparássza ugyan a hangszerét, de hang nem jön ki belőle, csak az ujjak kínos matatását halljuk. Ő mégis megelégszik magával, ahogy a közönség is vele: ugyanúgy dobálják neki az aprót, mint azelőtt.

Van, aki tényleg azt gondolja, hogy az a Massachusetts, aki így kiszolgálja az igazságtalanságot, aki menedéket ad az ügyvéd és a bíró nevét arcátlanul viselőknak, akiből kiírtatott az igazságérzet – hogy ez a Massachusetts önálló és erős valami? Az igazság bajnoka?

Ide nekem egy szabad államot igazságos bírósággal és én még harcolni is hajlandó vagyok érte! ...de ezért? Inkább megtagadom az engedelmisséget Massachusetts-nek és megsértem bíróságait.

Jó kormányzat alatt érdemes élni – a rossz kormányzat csak csökkenti az élet értékét. Az még elmegy, hogy a vasúthálózat nehezen épül, vagy, hogy a fogyasztási cikkeink némelyike veszt az értékéből; mindez csak egyszerűbb, gazdaságosabb életre tanít minket – de mi van akkor, ha az élet maga veszt az értékéből?! Ugyan hogyan is lehetne kevésbé élni, kevésbé erényesen, kevésbé emelt fővel? Az elmúlt hónapban úgy éreztem – és alighanem Massachusetts összes jó érzésű embere úgy érezte –, hogy visszafordíthatatlanul elvesztettem valamit. Először nem tudtam, mi az. Mostanra azonban rádöbentem, hogy a hazám az, a hazámat vesztettem el. Sose figyeltem igazán a kormányzatra, ami körülvesz, de botor mód azt gondoltam, nyugodtan élhetek benne: ha a saját dolgunkkal törődünk, úgyis elkerüljük egymást. Sok régi kedves örömöm elvesztette az ízét és a magam részéről úgy érzem, sokkal kevesebbet ér itt az élet, mióta Massachusetts előre megfontolt szándékkal visszaküldött egy

⁴³ Itt és a következő néhány megjegyzésben az Anthony Burns kiszabadítására szervezett akció résztvevőiről és az ő bírújáról van szó (vö. 3. jegyz.).

ártatlan embert, Anthony Burns-t a rabszolgaságba. Azelőtt azt gondoltam, az életemet a menny és a pokol között élem, de azóta már tudom, hogy *teljes egészében* a pokolban! Képzetemben Massachusetts-et már vulkáni por és hamu folyja körül, mint azt Milton írja le a pokoli tájakról. Ha van föld, melynek lakói a miénknél is elvtelenebbek – nos, azt megnézném. Az élet maga és az élet dolgai – már mind oda. Képzeld el, hogy van egy kis olvasószobád, kedves képekkel a falon, körötte kert, az elmélkedés helye – és képzeld el, hogy egyszeriben rájössz, hogy mindez a pokol tornácán van és a nyugalom valójában patát és villás farkat visel! Mind az előbbieket ugyan nem vesztenének-e az értékükből egyszerre?

Úgy érzem, az állam komolyan beleköpött a levesembe. Most nem csak amúgy feltartóztattak a főutcán, miközben üzleti ügyeimet intéztem volna,⁴⁴ de valójában elhagyni sem engedik azt a főutcát... milyen jogon tették számomra örökre emlékezetessé ama helyet arról az esetről? Most már az utca minden köve azt az igazságtalanságot jelenti a számomra.

Meglepődve tapasztalom, hogy az emberek úgy tesznek, mintha mi se történt volna. „Szerencsétlenek!”, mondom magamban, „Nem hallották a híreket”. Aztán meg látok egy embert a lován, amint elereszti az újonnan vett teheneit, majd játszva utánuk üget. Nem tudja a bolond, hogy mostantól minden tulajdon bizonytalan. Ha nem most rabolják el tőle a jószágokat, majd elrabolják, ha utoléri őket! Még a takarmány is kevesebbet ér, mint korábban, ahogy megyünk bele a pokol birodalmába. Az okos ember ilyenkor nem épít kőházat és olyan békés vállalkozásba sem fog, melynek majd csak évek múlva lesz eredménye. A művészet olyan hosszú, mint annak előtte, de az élet megrövidült⁴⁵ – még a kis élvezetek is értéküket veszítik. Ez nem a nyugalom kora. Felzabáltuk öröklött szabadságunkat. Ha meg akarjuk élni azt a kis maradék életet, bizony meg kell harcolnunk érte.

Kicsiny tó partján sétálok – de ugyan mit ér a természeti szép, ha az ember gonosz? Azért járjuk a tavakat, hogy a kellemeset lássuk visszatükröződni bennük – ha azonban az élet nem kellemes, a tavakat sem keressük. Ugyan, ki tudna derűs maradni egy olyan államban, ahol az emberek elvtelenek? Az, hogy ez a kis tó egy ilyen államban fekszik, megrontja az élvezetet. Szavaim gyilkosak az államra nézve és akaratlanul is kigáncsolnák azt.⁴⁶

⁴⁴ Utalás 1846. július 24-re, amikor is az adószedő fel- majd letartóztatta Thoreau-t a hadiadó elkerülése miatt. Az esetet *A polgári engedetlenség iránti kötelességről* c. esszé örökíti meg.

⁴⁵ Nem véletlen a hippokratészi áthallás („A művészet hosszú, az élet rövid”, lat. „Ars longa, vita brevis”), de az sem, hogy Thoreau kifacsarja a mondást.

⁴⁶ A bekezdés keserű hangvétele és a tó, mint természeti és emberi-politikai kép esetén használata szokatlan Thoreau-nál, aki köztudottan a tó bölcse volt, két évig élte waldeni kísérletét. Számára a tó a végtelen és megfellebbezhetetlen elmerülés önmagában, az elvben, az öntökéletesítésben. Az, hogy mégis ilyen szöveggörnyezetben foglalkozik vele, retorikai fogás a figyelemfelhívás végett, hogy itt bizony eleve erőszakban-lét van, ahol nincs helye további kontemplációnak. Ez Thoreau gondolkodásának radikalizálódását

De csitt... a minap vízililiom illata csiklandozta meg az orromat, eljött hát az évad, amelyre oly rég vártam. E növény maga a tisztaság. Kedves a szemnek és az orrnak is, azt mutatja, milyen édesség rejlik alatt, a föld sarában és mocskában. Úgy hiszem, magam téptem le az első ideit. Ó, e virág illata meghallgattatott ima! Elveszi a keserű ízt, amelyet a rabszolgaság, a hatóság gyávasága és az Észak elvtelensége okozott. Benne van mind az igazság, melyet öröktől fogva tudunk, mely átjár mindeneket, és amely mellett eltölpül az emberi kicsinyesség. A vízililiom illata elnyomja a rossz szagokat. Ha a természet így meg tudja újítani magát, akkor nekem sem szabad feladnom a reményt, hogy az ember is képes erre, hogy benne van az erény, hogy kivirágozhat: ezt jelzi, hogy észreveszi a virágillatot is maga körül. Ez a benyomás megerősíti bennem, hogy a természet mit sem törődik a Missouri-kompromisszummal. Nem érzek semmilyen megalkuvást a vízililiom illatában. Ez nem *Nymphoea Douglasii*.⁴⁷ Illatában tökéletesen elválnak az édes, a tiszta, az ártatlan az obszcéntól és a baljóstól. Nem érzem benne a pozícióhajhász, halogató massachusetts-i kormányzó, de a bostoni polgármester szagát sem. A bűdös embernek alighanem a virág is bűdös, viselkedj hát úgy, hogy ne rabold el magadtól az illatokat. A pöceszag a lustaké és a bűnösöké, az emberiség rontóié – de sírjuk virágán édes illat sarjad, amit az igaz ember orronthat.

A rabszolgaság és a szolgálzellel azonban olyan mocskok, melyekből még virág se terem, mivel nincs önálló életük. Csak a pusztulás, az emberiség kútba hullásának jelei ezek, melyek bántják szaglószerveinket. Nem azért kell siránkoznunk, mert *vannak*, hanem azért, hogy még nem *temettük el* őket. Az élők dolga, hogy eltemessék, ami meghalt, hogy legyen belőlük jó humusz.

jelenti, mint azt kifejtettem „*Ember, egyszerűsíts!*” Egy *organikus Thoreau-kritika felé* c. szakdolgozatomban és *Polgári engedetlen volt-e az első polgári engedetlen? Thoreau politikafilozófiájáról* c. dolgozatomban. A figyelemfelhívást, a hirtelen hangnembváltást jelzi az egyes szám első személy használata is (vö. 8. jegyz.).

A következő bekezdés éles hangnembváltása, elnyugodása is a thoreau-i módszer része, mely a természetet fordítja át a politikumba, a társadalmon kívüli nézőpontot érvényesítve a társadalomban. Nem mellesleg, legalábbis a *Napló* alapján, Thoreau maga is az évszakokkal fordult: a téli időszak langy, de fokozódó depresszióját csak a tavasz édessége tudta megtörni nála.

⁴⁷ Szójáték Stephen A. Douglas szenátor nevével, aki az 1850-es kompromisszum előkészítésében játszott szerepet, amelynek része volt a Szökött rabszolga-törvény is. A vízililiom latin neve *Nymphaea Odorata* (Thoreau egyébként kiadásra szánt írásaiban nem dobálózott a természeti lakók latin neveivel, holott sokat ismert közülük, csak a legszebbeket tette közzé, a hangzásuk végett).